

Het ‘op singuliere wijze’ gesloten huwelijk met SW 1956-faciliteiten?

Instantie	Hoge Raad, 01-02-2019 nr. 18/03582
Zaaknummer(s)	18/03582
Datum uitspraak	01-02-2019
Rubriek	Successiewet
ECLI	ECLI:NL:HR:2019:155
Formele relaties	In cassatie op : ECLI:NL:GHSHE:2018:2864
Auteur	mr.drs. B.B.A. de Kroon prof.dr. F. Sonneveldt
NTFR	2019/18
Datum publicatie NTFR	30-05-2019

Onlangs heeft de Hoge Raad [1] ‘geoordeeld’ over een situatie waarin een huwelijk op singuliere wijze gesloten was. Althans, tot een echt oordeel van de Hoge Raad is het niet gekomen, nu het griffierecht niet op tijd betaald werd. [2] De zaak is naar onze mening desalniettemin het bespreken waard, mede gelet op de relevantie voor de praktijk. Omwille van de zelfstandige leesbaarheid van dit artikel zullen wij hieronder eerst kort stilstaan bij de relevante feiten, waarna wij een en ander in een breder perspectief zullen plaatsen.

1. De zaak

In 2014 is meneer overleden. Mevrouw is zijn enig erfgename. Meneer en mevrouw woonden feitelijk samen, maar stonden niet op hetzelfde woonadres in de Basisregistratie Personen ingeschreven. In geschil is of de hoge partnervrijstelling kan worden toegepast.[3] Mevrouw voert hiertoe aan dat zij op singuliere wijze met meneer een huwelijk is aangegaan. Ter ondersteuning van deze stelling heeft zij beeldmateriaal overgelegd. Bovendien heeft mevrouw meneer intensief verzorgd en beschikten meneer en mevrouw over een (toekomstig) gemeenschappelijk graf.

Ondanks het feit dat het hof zich het gevoel van mevrouw kan voorstellen dat zij, gelet op het feitelijk samenwonen, het beschikken over een (toekomstig) gemeenschappelijk graf, het verlenen van intensieve zorg en het beeldmateriaal van het ‘huwelijk’, voor de partnervrijstelling in aanmerking zou moeten komen, kan het echter, gelet op de tekst van de SW 1956 en de wetsgeschiedenis, niet anders concluderen dan dat de partnervrijstelling niet van toepassing is.

2. Het partnerbegrip in de SW 1956

Bezien vanuit de fiscale wetssystematiek wekt de uitkomst van deze zaak weinig verwondering. Wij lichten dit nader toe.

Startpunt van de beschouwing vormt de AWR. Op grond van art. 5a, lid 1, onderdeel a, AWR worden voor de fiscale wetgeving echtgenoten aangemerkt als partners. Art. 2, lid 6, AWR bepaalt vervolgens nog dat bepalingen van de belastingwet die rechtsgevolgen verbinden aan het aangaan, het bestaan, de beëindiging of het beëindigd zijn van een huwelijk van overeenkomstige toepassing zijn op het aangaan, het bestaan, de beëindiging onderscheidenlijk het beëindigd zijn van een geregistreerd partnerschap. Of kortgezegd, het huwelijk en het geregistreerd partnerschap worden

voor fiscale doeleinden aan elkaar gelijkgesteld. Het valt op dat deze bepaling geen definitie bevat van wat onder een huwelijk (of geregistreerd partnerschap) verstaan moet worden. Alsdan valt men terug op de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek. Zowel de rechtbank als het hof concluderen dat in casu geen sprake is van een geldig huwelijk, als gevolg waarvan de betrokkenen in de onderhavige situatie geen echtgenoten van elkaar zijn. De eerste categorie partners kan derhalve geen soelaas bieden.

Vervolgens moet worden getoetst of wellicht sprake is van de tweede categorie partners, de ongehuwd meerderjarige personen die aan bepaalde criteria voldoen.

Art. 5a, lid 1, onderdeel b, AWR vormt hiervoor het vertrekpunt. Dit artikellid wordt echter door art. 1a SW 1956 genuanceerd. In laatstgenoemd artikel is bepaald dat in afwijking van het bepaalde in art. 5a, lid 1, onderdeel b, AWR twee ongehuwde personen slechts als partner worden aangemerkt indien zij gedurende zes maanden voorafgaand aan het overlijden dat aanleiding is tot de heffing van erfbelasting respectievelijk twee jaar voorafgaand aan de schenking:

- a beiden meerderjarig zijn;
- b op hetzelfde woonadres staan ingeschreven in de basisregistratie personen of een daarmee naar aard en strekking overeenkomende registratie buiten Nederland;
- c ingevolge een notarieel samenlevingscontract een wederzijdse zorgverplichting hebben (deze voorwaarde geldt echter niet voor personen die tot het tijdstip van het overlijden of de schenking gedurende een onafgebroken periode van ten minste vijf jaren staan ingeschreven op hetzelfde woonadres in de Basisregistratie Personen of een daarmee naar aard en strekking overeenkomende registratie buiten Nederland)[4]
- d geen bloedverwanten in de rechte lijn zijn; en
- e niet met een ander aan de in de onderdelen a tot en met d genoemde voorwaarden voldoen.

Uit de feiten zoals deze in de uitspraak naar voren komen, blijkt dat niet voldaan wordt aan de hiervoor genoemde vereisten. Er is immers geen sprake van een inschrijving in de Basisregistratie Personen van betrokkenen op hetzelfde woonadres. Aldus kwalificeren de betrokkenen dus niet als elkaars partners in de zin van de SW 1956 en zullen zij als waren zij 'derden' van elkaar in de heffing worden betrokken.

De huidige criteria die gesteld worden aan ongehuwde personen zijn in 2010 in de wet opgenomen. Vóór genoemde datum gold een ander systeem dat gebaseerd was op het meer subjectieve criterium van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Er werden destijds drie categorieën ongehuwde partners onderscheiden:

- f Als partner voor de SW 1956 (oud) werd allereerst aangemerkt een verkrijger die samen met de erflater gedurende een aaneengesloten periode van ten minste zes maanden tot aan het overlijden een gemeenschappelijke huishouding had gevoerd.[5] Hierbij werd slechts de periode na het bereiken van de 18-jarige leeftijd in aanmerking genomen. Het voeren van een gemeenschappelijke huishouding werd voor deze categorie slechts aangenomen indien de verkrijger en de erflater onder andere volgens de Basisadministratie Persoonsgegevens op hetzelfde woonadres stonden ingeschreven en een wederzijdse zorgverplichting waren aangegaan vastgelegd in een notarieel samenlevingscontract.
- g Tevens werd als partner voor de SW 1956 (oud) aangemerkt een verkrijger die samen met de

erflater na hun 22e jaar gedurende een aaneengesloten periode van ten minste vijf jaren een gemeenschappelijke huishouding heeft gevoerd.[6] Voor deze categorie partners was de inschrijving in de basisadministratie persoonsgegevens geen vereiste.

- h Ten slotte werden als partners voor de SW 1956 (oud) aangemerkt de *personen* die tot het tijdstip van het overlijden samen met de erflater na hun 22e jaar gedurende een aaneengesloten periode van ten minste vijf jaren een gemeenschappelijke huishouding hebben gevoerd; de zogenoemde *meerrelatie*. [7] Partners in deze categorie hadden recht op het lage partnertarief en een deel van de partnervrijstelling.

De wetgever heeft in 2010 geprobeerd om het partnerbegrip in de fiscale wetgeving te uniformeren en te objectiveren. Als gevolg van deze wijziging zijn de hierboven genoemde categorieën b en c volledig komen te vervallen. Categorie a is feitelijk behouden, zij het wel met enkele aanvullende voorwaarden. Wij kunnen deze stap van de wetgever an sich begrijpen, maar merken wel op dat het voeren van een gemeenschappelijke huishouding, hoewel objectief moeilijk vast te stellen, naar onze mening wel meer inhoud geeft aan de lotsverbondenheid van partijen dan de simpele inschrijving in een register. Men kan zich dan ook de vraag stellen of het systeem thans niet te rigide is geworden.

In de onderhavige situatie betoogt mevrouw dan ook nog dat zij onder de oude SW 1956 wel als partner van de erflater kwalificeerde (de hiervoor besproken categorie b), dat bij de inwerkingtreding van de nieuwe SW 1956 niet voorzien is in relevant overgangsrecht en dat de belastingrechter derhalve zou moeten ingrijpen. Het hof ziet echter geen aanleiding aan te nemen dat de wetgever een andere dan onmiddellijke ingang van de nieuwe regeling beoogd heeft. Met andere woorden *lex dura sed lex*: de wet is hard, maar is nu eenmaal de wet, daar kan de rechter niets aan doen, al is de uitkomst hiervan voor belanghebbende wel sneu. Belanghebbende had zich dus moeten inschrijven op hetzelfde adres als meneer (of andersom). Tegen de uitspraak van het hof is belanghebbende nog wel in cassatie gegaan. Echter, naast het feit dat zij zich niet hebben doen inschrijven op hetzelfde adres, blijkt ook uit de afloop van de zaak dat het voldoen aan administratieve verplichtingen niet de sterkste kant was van in elk geval mevrouw. Zij had namelijk verzuimd het griffierecht tijdig te voldoen waardoor het beroep in cassatie niet-ontvankelijk werd verklaard.[8]

3. De internationale dimensie

De uitspraken van zowel de rechtbank als het hof vermelden niets over een buitenlandse nationaliteit en mogelijke andere internationale aspecten die betrekking hebben op de betrokkenen. Wij nemen aan dat deze ontbreken. De casus had onzes inziens echter wel een geheel andere uitkomst kunnen hebben in een bepaalde internationale context. Wij lichten dit hierna toe.

In bepaalde jurisdicties bestaat het fenomeen *vormloos* of *informeel huwelijk*. Hieronder worden huwelijken begrepen die niet van overheidswege zijn geregistreerd. Daarbij kan gedacht worden aan huwelijken die worden voltrokken door een religieuze autoriteit en niet ten overstaan van een ambtenaar van de Burgerlijke Stand of een consulaire ambtenaar. Informele huwelijken vallen uiteen in twee categorieën, de zogenoemde religieuze huwelijken, die gesloten worden om reden van godsdienst, en traditionele huwelijken, die tot stand komen vanwege traditie of cultuur.[9]

Vormloze huwelijken zijn in Nederland niet per definitie uitgesloten van erkenning. Op het eerste gezicht lijkt het of Nederland dergelijke huwelijken uitdrukkelijk niet erkent. Nederland is namelijk

partij bij het Verdrag inzake de voltrekking en de erkenning van de geldigheid van huwelijken.[10] Het verdrag is mede van toepassing op de erkenning in een verdragsluitende staat van de rechtsgeldigheid van een in een andere staat (niet noodzakelijkerwijs een verdragsluitende staat) voltrokken huwelijk.[11] Het Verdrag bepaalt nadrukkelijk dat het hoofdstuk dat zich richt op de erkenning van de geldigheid van een in een andere Staat voltrokken huwelijk zich onder andere niet uitstrekt tot vormloze huwelijken.[12] Hiermee lijkt niet-erkenning van vormloze huwelijken in Nederland een voldongen feit. Bestudering van Afdeling 1, Titel 3 van Boek 10 BW leidt echter tot een geheel andere uitkomst. Deze afdeling geeft uitvoering aan genoemd Verdrag en is mede van toepassing op de erkenning in Nederland van in het buitenland voltrokken huwelijken. Art. 10:31, lid 1, BW bepaalt dat een buiten Nederland gesloten huwelijk dat ingevolge het recht van de staat waar de huwelijksvoltrekking plaatsvond (de zogenoemde *lex loci celebrationis*) rechtsgeldig is of nadien rechtsgeldig is geworden, als zodanig wordt erkend. De verwijzing naar de term 'huwelijksvoltrekking' leidt niet tot uitsluiting van de categorie van de vormloze huwelijken. De wetgever heeft in Boek 10 BW de op grond van art. 8 van het Verdrag per definitie voor erkenning uitgesloten huwelijken[13] weer voor erkenning vatbaar gemaakt. Het Verdrag staat deze verruiming toe in art. 13, waarin wordt bepaald dat een verdragsluitende staat rechtsregels kan toepassen die voor de erkenning van de in het buitenland gesloten huwelijken gunstiger zijn dan de verdragsregels. Een voorbeeld mag de toepassing van een en ander verduidelijken.

Stel dat een man en een vrouw, beiden met het Amerikaanse staatsburgerschap, geboren en getogen in de staat Montana, een zogenoemd *common-law marriage* zijn aangegaan en zich vervolgens in een latere levensfase in Nederland vestigen. De man overlijdt en de vrouw is enig erfgenaam. De vraag die dan rijst is of de vrouw recht heeft op de partnervrijstelling en het verlaagde tarief.

Volgens het recht van de staat Montana ontstaat een *common-law marriage* als voldaan is aan een viertal voorwaarden, te weten:

- er zijn geen huwelijksbeletselen, bijvoorbeeld dat de toekomstige echtgenoten minderjarig zijn en/of reeds gehuwd;
- er wordt een gezamenlijke huishouding gevoerd;
- men moet zich in het openbaar presenteren als gehuwd; en
- de partners dienen op een specifieke dag en tijd onderling overeen te komen dat zij vanaf dat moment gehuwd zijn.

De rechtsgevolgen van een dergelijk huwelijk zijn verstrekkend. Zo ontstaan er wederzijds erfrechtelijke aanspraken en een scheiding vindt op dezelfde wijze plaats als bij een officieel huwelijk in dezelfde staat.[14]

Op grond van art. 10:31, lid 1, BW zal dit *common-law marriage* in Nederland worden erkend als een geldig gesloten huwelijk. Op grond van art. 1a SW 1956 jo. art. 5a, lid 1, onderdeel a, AWR wordt als partner in de zin van de Successiewet 1956 aangemerkt de echtgenoot. In deze situatie zal mevrouw derhalve wel de partnervrijstelling en het lagere tarief voor de erfbelasting kunnen genieten.

Men lette op de verwevenheid tussen enerzijds het civiele en anderzijds het fiscale recht. In het besproken voorbeeld zal men zich eerst de vraag dienen te stellen of sprake is van een rechtsgeldig tot stand gekomen huwelijk. Dit betreft een vraag van internationaal privaatrecht. Indien de vraag bevestigend wordt beantwoord, dienen wij het toepasselijke huwelijksvermogensrecht te bepalen, vervolgens het van toepassing zijnde erfrecht. Nadat op grond van de regels van dit erfrecht is vastgesteld wie de verkrijgers krachtens erfrecht zijn, komt men eerst toe aan de fiscale vraagstelling. In casu dient deze vraag zowel vanuit Nederlands als Amerikaans perspectief te worden beantwoord. Volgens ons nationale recht, waarbij in eerste instantie wordt aangeknoopt bij de woonplaats van de erflater ten tijde van zijn overlijden, kan heffing plaatsvinden ten aanzien van iedere afzonderlijke verkrijging, ongeacht waar de vermogensbestanddelen van de nalatenschap zich bevinden. Ook andere landen, waaronder bijvoorbeeld de Verenigde Staten, zouden in deze casus mogelijk heffingsrechten kunnen doen gelden waardoor dubbele heffing zou kunnen ontstaan. Ter voorkoming van deze dubbele heffing hebben Nederland en de Verenigde Staten een erfbelastingverdrag gesloten dat dubbele heffing geheel of gedeeltelijk terugneemt. Hoe het ook zij, een informele echtgenoot kan, onder omstandigheden, aangemerkt worden als een echtgenoot in de zin van de Nederlandse belastingwetgeving met alle voor- en nadelen van dien.

4. Concluderend

Uit een en ander blijkt dat het partnerbegrip vele nuances kent, die men zorgvuldig in acht dient te nemen indien men de fiscale voordelen die hiermee samenhangen deelachtig wil worden. In de concrete casus wordt niet duidelijk of er nog een internationale dimensie speelt. Deze kan echter wel relevant zijn voor de uitkomst van de hier opgeworpen rechtsvraag. Het door ons naar voren gebrachte voorbeeld illustreert dit.

[1]HR 1 februari 2019, nr. 18/03582, ECLI:NL:HR:2019:155.

[2]Zie daarom tevens Hof Den Bosch 6 juli 2018, nr. 17/00403, *NTFR* en Rechtbank Zeeland-West-Brabant 4 mei 2017, nr. 16/2701, *NTFR*.

[3]Uiteraard heeft een positieve beantwoording van deze vraag door de rechter mede tot gevolg dat de lagere tarieven van toepassing zullen zijn. Blijkbaar bedroeg de verkrijging van mevrouw niet meer dan de destijds geldende partnervrijstelling.

[4]Art. 1a, lid 3, SW 1956.

[5]Art. 24, lid 2, onderdeel a, SW 1956 (oud). De termijn was vijf jaren in geval van een schenking.

[6]Art. 24, lid 2, onderdeel b, SW 1956 (oud). Hetzelfde gold voor een schenker.

[7]Art. 24, lid 2, onderdeel c, SW 1956 (oud). Hetzelfde gold voor een schenker.

[8]HR 1 februari 2019, nr. 18/03582, ECLI:NL:HR:2019:155.

[9]Zie voor een definitie tevens J. van der Leun & A. Leupen, *Informele huwelijken in Nederland; een exploratieve studie*, Universiteit Leiden, 2009, p. 11.

[10] *Trb.* 1987, 137. In werking vanaf 1 mei 1991.

[11]Art. 7 van het Verdrag.

[12]Art. 8, aanhef en onder 5, van het Verdrag.

[13]Het betreft naast de vormloze huwelijken, huwelijken voltrokken ten overstaan van een militaire autoriteit, huwelijken voltrokken aan boord van een schip of een luchtvaartuig, huwelijken bij volmacht en postume huwelijken.

[14]Overigens is Montana een zogenoemde *separate property state*, zodat bij een overlijden de langstlevende echtgenoot gerechtigd is tot een zogenoemd *elective share*, dat wil zeggen een vast aandeel in de nalatenschap van de overleden echtgenoot.

Datum: 9-8-2019

Bron: <https://www.ndfr.nl/NTFR/Details/NTFRB2019-18>

Copyright - Sdu - Alle rechten voorbehouden.